

„A szlovéneket bejelölni a térképen...”

– beszélgetés Tomaž Šalamun költővel –

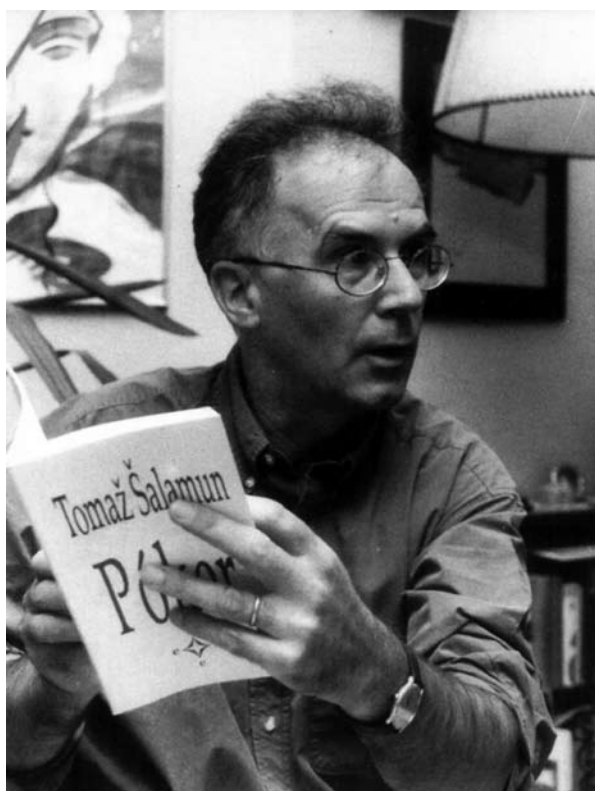
– ...Anyám Triesztből származik, és én talán csak véletlenül, egy hiba folytán lettem költő. Nem is tudom, miért. Soha nem akartam költő lenni. Talán túlságosan is megijesztett, nyomasztott, elszomorított a szlovén történelem, hogy úgy mondjam, dühös vagyok a szlovén történelemre, különösen arra, ahogy a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején alakult. Ma már nem kell annyira ironikusnak lennem, mint voltam. De ez, talán ez volt az a valami, ami újra és újra szólásra bír, és segített a távolságtartásban is.

Szükségünk van arra, hogy egyidejűleg kívülről és belülről is látni tudjuk magunkat. És persze szlovénként, egy kicsiny nemzet tagjaként mindig is arra vágytam, hogy kikerüljek a világba, hogy felfedezem azt. És állandóan sértve is éreztem magam, hiszen a szlovéneket soha senki nem helyezte el, senki sem jelölte be a térképen, úgyhogy fanatikus utazásaimnak, annak, hogy ki akartam szabadulni, egyik mozgatója éppen abból a nagyon rövidke történelemből származik, amelyet a szlovének mostanáig magukénak mondhatnak. Hajtott és ösztökölt, hogy valaki végre bejelölje őket a térképen.

– *Nem okozott problémát annak idején a régi Jugoszláviában, hogy túlságosan is ironikusan beszélt a saját országáról?*

– Dehogynem. Be is csuktak. Alig kezdtem verseket írni, amikor 1964-ben minden elvégeztetett. Az én tapasztalatom teljesen különbözik a valóságos kelet-európai tapasztalatoktól. Mert amikor az én nézőpontom szerint kicsit tréfás, kicsit ironikus verseket írtam, rögtön le is csuktak. Elsősorban azért, mert a *Perspektíva* című újság főszerkesztője voltam, amely küzdött a hivatalos vonallal, és azért is, mert a verseim túlságosan is gunyorosak voltak. De a lecsukásomat olyan heves reakciók követték, hogy öt nap múlva már szabadlábra helyeztek, és úgy jöttem ki a börtönből, mint afféle „kulturális hős”, huszonegy évesen, mintegy tizenöt verssel a hátam mögött. Ez nagy nyomást jelentett, hogy ne korrumpálódjak, hogy megőrizsem ezt a hitet és ezt a hírnevet, amellyel kijöttem a börtönből, és folytassam rendesen, amit elkezdtem...

Nagyon szerencsés voltam, hiszen a hetvenes évek elején meghívást kaptam egy nemzetközi írói programra Iowába. De még előbb egy konceptuális művé-

zeti csoport tagjaként New Yorkba mentem, és 1970 júliusában egy hónapot töltöttem ott. Annyira megfogott New York és az akkori Amerika ereje, hogy mindent elfelejtettem Európáról, és amerikai akartam lenni. A második alkalom volt a már említett nemzetközi írói program Iowában, Paul Engel meghívására, ahol végül két évet töltöttem. Ez a tökéletes szabadság korszaka volt, nem voltak semmiféle kööttségeim, és én írtam is, mint egy megszállott. És ezt az időszakot meg tudtam ismételni, amikor egy New York melletti művészeti iskolába pályáztam, majd újra és újra jelentkeztem, úgyhogy minden második évben ki tudtam menni Amerikába, hogy kikapcsoljak és írjak.

– *De most minden megváltozott. Lehet-e tovább folytatni ezt az ironikus beszédmódot, hiszen ön már régóta szabad, Szlovénia független állam, most már lehet hazafi is.*

– Ez most nem foglalkoztat. Korábban nagyon sokat írtam, az elmúlt négy évben pedig volt egy hosszabb

szünet. Az idén tavasszal próbáltam meg újra írni. Közben más dolgokkal kellett foglalkoznom, törődnöm kellett a fiammal és a lányommal, pénzt kellett keresnem, hogy megéljünk, úgyhogy elfelejtkeztem a költészetről. Nem írtam már négy éve, úgyhogy nem tudom, amit ezután írok, ironikus lesz-e vagy sem, de pillanatnyilag valami olyat szeretnék csinálni, ami mélyebbre nyúl, ami személyes, nem érintkezik külső dolgokkal.

– Személyesebb?

– Személyesebb. Ami mélyebben, sokkal inkább a tudat belsejében helyezkedik el.

– Említette Triesztet...

– Trieszt írásaim mitologikus háttere. Ez az a közép-európai hely, ahol Joyce élt, ahol a nagyapám élt, ahol Italo Svevo élt, és Trieszt közel volt ahhoz a helyhez, ahol én gyerekeskedtem. Én Koperben nőttem fel, de anyám és nagyanyám is Triesztből származott, rengeteg rokonunk élt ott. Koper akkor az úgynevezett B zónába

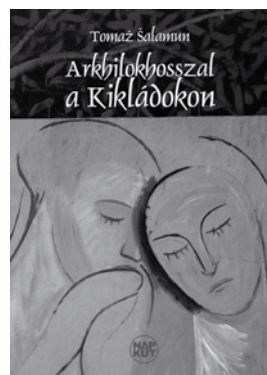

Tomaž Šalamun, Vujicsics Sztoján és Módos Péter, 1994

tartozott, határterület volt, és ez bizonyos szempontból nagyon drámai volt, mert minden olyan közel volt, és mégis annyira különböző... Kiskoromtól fogva együtt éltem meg a múltat, amelyet nagyanyám jelentett, és a meglehetősen nyers szlovén kommunizmust, amelyben Koper élt. Koper igazából olasz város volt, Trieszt viszont bizonyos szempontból félig szlovén, de Koper, Capodistria, amikor mi a negyvenes évek végén odaérkeztünk, bizony olasz volt. És mi jövények voltunk abban a városban, amely máig meghatároz. Én Közép-Európát kerestem Amerikában, Mexikóban és bárhová is mentem. Mert annyira sajnáltam, hogy Közép-Európa, amely nekem főleg a régi Bécs és a századforduló légkörét jelentette, nem létezik már. Számos elődöm, négy generációra visszamenőleg, innen származik, üknagyapám, aki generális volt, Zárában szolgált egy darabig, és a lánya itt ment feleségül egy szlovénhez.

– Milyen volt az a Közép-Európa, amely után kutatott, amelyet Amerikában is kerestett?

– Közép-Európa számomra a világot, a különböző lehetőségek teljességét jelentette. A zsidó kultúrát, a teljesen szokatlan mesalliance-ok lehetőségét, amelyre az én családomban is volt példa a XIX. század közepén, aztán a századfordulós Triesztet, az egész hihetetlenül

erős és gazdag világot, amely abban az életben, amelyet a szocialista Szlovéniában éltek, nem volt jelen. Szlovénia akkoriban leginkább egy kicsiny, bezárt hely volt, amely nem kapcsolódott a világ többi részéhez.

...Most nem érzem azt a kényszert, hogy külföldön legyek. Sokkal könnyebben vagyok itthon, sokkal könnyebben vagyok Szlovéniában. De hogy valójában mi történt az elmúlt négy-öt év történetében, azt még mindig nem értem. Néha úgy érzem, hogy bármit is tudunk, bármit vélünk is megérteni, bármit gondolunk is, nem tudunk elég mélyre nyúlni, és igazán megérteni, hogy vannak olyan titkos erők, amelyeket nincs módunkban ellenőrizni. Hogy miért a késlekedés, miért történt az, ami a volt Jugoszláviában történt, ki volt az agresszor, ki volt az áldozat, és miért nem értette ezt meg a világ. Egyrészt botrányos, másrészt pedig hihetetlen, hogy mindez megtörténhetett. Olyan ez, mintha számos ellenőrizetlen erő csatát, hatalmas csatát volna.

– Benne van-e a levegőben, kelt-e félelmet Szlovéniában a szomszédságban folyó háború?

– Nem hiszem. Sőt, abban az illúzióban élünk, hogy mindez nagyon messze történik. Kezdetben persze nagy sokkot jelentett, de ma, azt hiszem, a hangulat hasonló a budapestihez. Azt hiszem, Budapesten vagy Ljubljanában Boszniát egyáltalán nem érezni. Cambridge-ben, Londonban vagy Párizsban, sőt Prágában Bosznia mint probléma, mint egy nyílt seb, jobban érezhető. Mivel mi annyira közel vagyunk, amnéziában szenvedünk. Amnéziás övezet veszi körül ezt a területet. Szükségünk van erre, hogy tovább tudjunk élni.

Módos Márton

Európai Utas, 16. sz. 1994/3.